

KLP-fondene

RAPPORT OM ANSVARLIGE INVESTERINGER

2022

Kjære leser

Finansmarkedene og avkastningen i de aller fleste aktivaklasser har i 2022 vært preget av et inflasjonspress vi ikke har sett maken til de seneste 40 årene. De globale aksjemarkedene har opplevd sitt svakeste år siden finanskrisen i 2008. Ved inngangen av året trodde mange at utfordringene med økende inflasjon var forbigående, men det viste seg at det skulle prege utviklingen for både aksje- og renteinvesteringer gjennom hele året.

Det andre som har preget fjoråret var den russiske invasjonen i Ukraina. Som en følge av invasjonen måtte vestlige investorer raskt vurdere sine investeringer i Russland. KLP vurderte at våre investeringer kunne medvirke til alvorlige krenkninger av folks rettigheter i krig og konfliktsituasjoner og bestemte seg for å selge seg ut av russiske verdipapirer.

I et år med mange negative nyheter og økt geopolitisk splittelse har det vært gledelig å se at verdens land har klart å få på plass en avtale om å stanse tapet av natur. Kjernen i Naturavtalen som ble fremforhandlet under biomangfoldskommissjonens møte i desember er at vi skal stoppe raseringen av det som er igjen av natur og begynne å restaurere det som er ødelagt. Det er like viktig, og minst like utfordrende som å få kontroll med klimaendringene. Naturavtalen peker på finansbransjen som en viktig del av løsningen, slik den også er på klima. Alle finansstrømmer skal innrettes etter målene i avtalen. Et viktig punkt er at det skal stilles krav til selskaper om å overvåke og offentlig rapportere om påvirkning og avhengighet av naturen. Det vil gjøre det lettere for investorene å både prioritere investeringer og å følge opp der det er behov.

Bedre rapportering om naturrisiko og -påvirkning føyer seg til en bredere trend, hvor blant annet EUs taksonomi og handlingsplan for bærekraftig finans vil føre til mer robust rapportering på det såkalte ESG-området. Dette omhandler risiko og muligheter knyttet til selskapers påvirkning på miljø og samfunn, i tillegg til ansvarlig selskapsstyring. Vi er glade for å være med som samarbeidspartner for ESG 100-rapporten, der The Governance Group har vurdert hvordan de 100 største selskapene på Oslo Børs rapporterer på ESG. Vi håper dette kan bidra til økt prioritering av ESG generelt og at oppmerksomheten rundt ESG-rapportering bidrar til å gjøre disse selskapene bedre på området.

Gjennom året har vi fulgt opp over 250 selskaper innenfor mange ulike temaer, som håndtering av klimarisiko, biologisk mangfold, bærekraftig havbruk, grunnleggende menneske-

rettigheter, korrupsjon og skatt og åpenhet, for å nevne noen. Stemmegivning på generalforsamlinger er en annen viktig arena for påvirkning som vi bruker aktivt. I fjor stemte vi på nærmere 9000 generalforsamlinger med utgangspunkt i våre eierforventninger. I det norske markedet har vi en spesielt god mulighet til å være en tydelig eier, eksempelvis da Equinor la frem sitt forslag til energiomstillingsplan til rådgivende avstemning på sin generalforsamling i mai. Selv om det er positivt at Equinor har ambisjoner og vilje til omstilling mot et lavutslippssamfunn ba vi selskapet om klargjøring av sentrale elementer før vi kunne støtte planen.

Vi jobber hele tiden for faktiske resultater, og igjen har vi sett mange eksempler på positive effekter av vårt arbeid. Flere selskaper setter klimamål, legger ned virksomhet grunnet menneskerettighetsrisiko i konfliktområder, faser ut kull fra sin virksomhet eller setter mål for å etterleve internasjonale standarder.

I tillegg til vår oppfølging av enkelt-selskaper, mener vi det er viktig at KLP deltar i det offentlige ordskiftet om temaer som er relevante for ansvarlige investeringer. Åpenhet om hvordan vi tenker og handler kan motivere flere til å trekke i samme retning. I tillegg er felles rammevilkår, som skatter og reguleringer, avgjørende for at vi skal kunne møte utfordringene vi står overfor på en effektiv måte. Her har vi kompetanse vi gjerne deler.

Gjennom året har vi deltatt i ekspertutvalget for klimavennlige investeringer for å vurdere dagens rammevilkår og markedet for klimavennlige investeringer. Ekspertutvalget overleverte sin rapport til Nærings- og fiskeridepartementet med elleve anbefalinger. Det har vært et krevende og spennende arbeid for å fremme verdiskapning innenfor bærekraftige rammer. Vår leder for ansvarlige investeringer, Kiran Aziz, skriver også en fast børsrapport på månedlig basis i E24 hvor hun belyser ulike dagsaktuelle temaer som er relevante for arbeidet med ansvarlige investeringer.

Vi går spennende, men fortsatt krevende tider i møte. Utsiktene for 2023 er ikke utelukkende positive. Det forventes svak global vekst og resesjon i en rekke store økonomier. Inflasjonen vil sannsynligvis avta i løpet av året, men vil likevel kunne legge en demper på aksjemarkedene. Mye av dette er allerede priset inn, men aksjemarkedene vil være sensitive for endringer i inflasjonsnivåer og eventuelle overraskelser fra sentralbankene.

Håvard Gulbrandsen,
Administrerende direktør i KLP Kapitalforvaltning AS

Det geopolitiske landskapet ser dessverre ikke ut til å bli mindre anstrengt i 2023. Kombinasjonen av pandemi, krigen i Ukraina og større spenning mellom verdens stormakter har bidratt til at både land og store selskaper har økt oppmerksomhet om forsyningssikkerhet og kontroll med egen verdikjede. Det er større friksjon i internasjonal handel enn på lang tid, og det vil ta tid og politisk vilje å snu trenden.

Når det igjen ruller stridsvogner over de europeiske slettene og energimarkedene snus på hodet havner dette selvsagt på toppen av dagsorden. Vi minnes om at grunnleggende menneskerettigheter er noe som må kjempes for hver eneste dag. Samtidig må vi ikke glemme at våre største utfordringer, begrense den global oppvarming og ta vare på naturmangfoldet på jorda, krever kontinuerlig oppmerksomhet og omstillingsvilje. KLP skal være en tydelig stemme både globalt og nasjonalt og vil fortsette å jobbe for at selskaper vi er investert i følger menneskerettigheter, fremmer arbeidsrettigheter, og leverer på ambisiøse klima- og naturmål.

Med ønske om ansvarlig sparing, pensjonsforvaltning og avkastning.

Hilsen Håvard

Innhold

Kjære leser	3
KLP-fondene	4
2022 i korte trekk	6
KLP-fondenes strategi som ansvarlig investor	8
Den nye eierskapsstrategien	10
Oppdaterte retningslinjer for stemmegivning	12
EUs handlingsplan for bærekraftig finans	14
Fortsatt en usikker framtid for migrantarbeidere	16
Ekskludering av selskaper	18
En ny global naturavtale	20
Debatten om ESG	22
Forvaltning av Svanefondene for 2022	24
Bærekraftsrisiko og karbonintensitet i KLP-fondene	26
Vi stemmer på generalforsamlinger	28
Investeringer i Russland	29
Redegjørelse iht. åpenhetsloven	31

KLP-fondene

KLP Kapitalforvaltning AS er et av Norges største kapitalforvaltningsselskaper og Norges ledende indeksforvalter. Selskapet forvalter rundt 640 milliarder kroner for virksomheter i KLP-konsernet og eksterne kunder.

Selskapet forvalter 43 norskregistrerte verdipapirfond (KLP-fondene), fordelt på 13 indekxnære aksjefond, fire faktorfond, ti svanemerkede fond, ett aktivt aksjefond, ni rentefond, åtte fondspakker (hvorav fire svanemerkede) og to spesialfond. Selskapet har stort fokus på automatiserte operasjonelle prosesser og effektiv drift, slik at selskapet klarer å levere forvaltningsløsninger til konkurransedyktige priser.

Styret i KLP Kapitalforvaltning og i Kommunal Landspensjonskasse har etablert retningslinjer for KLP og KLP-fondene (KLP) som ansvarlig investor og eier. KLP Kapitalforvaltning er ansvarlig for å utøve strategien og ivareta KLP-konsernets ambisjoner om å være en ledende aktør på området.

KLPs investeringer har et langsiktig perspektiv. Målet er å få best mulig avkastning på pensjons- og sparepengene. For at

verdien av investeringene skal øke over tid, må den underliggende økonomiske aktiviteten være ansvarlig og bærekraftig.

KLPs arbeid med ansvarlige investeringer er forankret i FNs klima, natur- og bærekraftsmål. Disse er vedtatt for å sikre trygge og velfungerende samfunn og bidra til bærekraftig utvikling. Målene oppsummerer de viktigste utfordringene verden står overfor, og gir konkrete mål som stater, næringsliv, akademia og sivilsamfunn må samarbeide om for å sikre en bærekraftig utvikling.

I Årsrapport KLP-fondene finner du informasjon om alle KLP-fondene, inkludert verdipapirene fondet investerer i. Rapporten finner du her: <https://www.klp.no/sparing-og-fond/spar-i-fond/rapporter>

FNs BÆREKRAFTSMÅL

Kiran Aziz er leder for ansvarlige investeringer i KLP Kapitalforvaltning. Spørsmål om rapporten eller KLPs arbeid med ansvarlige investeringer kan sendes til Kiran.Aziz@klp.no

Ann-Elisabeth Tunli Moe er leder for fond i KLP Kapitalforvaltning. Spørsmål om fondene kan sendes til Ann-Elisabeth.Tunli.Moe@klp.no

“Våre kunder har en forventning om at vi hver eneste dag bidrar til god avkastning og opptrer ansvarlig”

ANN-ELISABETH TUNLI MOE

2022 i korte trekk

KLP Kapitalforvaltning forvalter totalt 43 fond, som alle følger KLP-fondenes retningslinjer for ansvarlige investeringer.

Som en langsiktig forvalter av pensjons- og sparemidler bidrar vi til omlegging mot et mer bærekraftig samfunn gjennom *selskapsoppfølging, standardheving i strategiske sektorer* og innspill til *rammevilkår for mer bærekraftige investeringer*.

Strategiske tema og sektorer

I 2022 HAR VI SPESIELT FULGT OPP TEMA OG SELSKAP MED AKTIVITET KNYTTET TIL:

- **Migrantarbeidere** – menneskerettigheter og arbeidsrettigheter
- **Russland** – Rettighet i krig og konflikt
- **Olje og gass** – Overgansplaner og absolutt utslippsreduksjoner
- **Skatt** – Ansvarlig skattepraksis
- **Naturavtale** – Oppdatert forventingsdokument, norske vannkraftselskap

Investorsamarbeid og kampanjer:

- **Climate Action 100+**, investordialog med selskapene med de høyeste klimagassutslippene
- **CDP**, kampanje for å få flere selskap til å rapportere klimautslipp
- **FAIRR**, kampanje for alternative proteinkilder
- **IPDD**, investor policy dialog for å redusere avskoging
- **Working Group on a Deforestation-Free Automotive Industry**, investordialog med hovedvekt avskoging i Brasil knyttet til lær i bilseter.
- **ChemSec**, kampanje for utfasing PFAS («evigvarende» kjemikalier)

Rammevilkår for bærekraftig finans

KLP KF har vært en deltager og aktiv bidragsyter til **ekspertutvalget for klimavennlige investeringer**

Bidrar regelmessig med innspill til **offentlig debatt** gjennom forskjellige mediekkanaler, inkludert fast spalte i E24

Selskapsoppfølging 2022

STEMMEGIVNING:

8 902
Generalforsamlinger

20%
Stemmer mot styret

671 (30%)
Aksjonærforslag støttet

SELSKAPSKONTAKT:

259
Initiert eller gjennomført

EKSKLUDERT:

142
Selskap

29%
Brudd med adferdskriterier¹

71%
Brudd med produktkriterier

KLIMA:

12%
Selskap med klimamål i tråd med 1.5 graders målet²

23 (52%)
Klimaplaner avvist som utilstrekkelige³

45
Selskap inkludert som følge av utfasing av kull

HVORDAN VÆRE EN ANSVARLIG INVESTOR?

KLP-fondenes strategi som ansvarlig investor

Vårt fremste ansvar er å sikre en langsiktig verdiskaping for våre eiere og kunder. KLP Kapitalforvaltning forvalter rundt 640 milliarder kroner, som er investert i over 7000 selskaper.

Selv om vi er bredt investert og ofte en liten eier i selskapene, bruker vi aktivt flere virkemidler for å påvirke selskapene til bærekraftig utvikling og verdiskaping.

AKTIV EIER

Målet for KLP er å være en pådriver for en bærekraftig forretningsdrift i tråd med internasjonale normer og kundenes forventninger til oss som forvalter. Derfor er vi ofte i dialog med selskaper i porteføljen, og bidrar inn i flere prosjekter som fører til dialog eller engasjement i selskaper. Dialogen har som mål å fremme en langsiktig og ansvarlig verdiskaping i fondene.

Som eier i selskaper kan vi også påvirke disse ved å stemme for eierrettighetene (KLP og KLP-fondenes aksjer) på generalforsamlingen. Gjennom en analytisk, systematisk og ansvarlig stemmegivning bidrar vi til god eierstyring og selskapsledelse i de selskapene KLP er eier.

UTREKK

Vi vil ikke oppnå finansiell avkastning for enhver pris. Ekskludering er en siste utvei hvis et selskap ikke viser evne til endring og forbedringer. Eksklusjonskriteriene er knyttet til grove eller systematiske brudd på anerkjente internasjonale normer, som FN-konvensjoner om menneskerettigheter, miljøvern, arbeidstakerrettigheter og korrupsjon.

KLP er åpne om hvilke selskaper som utelukkes fra fondene og hvorfor de utelukkes. Beslutningen om å offentliggjøre begrunnelsen for ekskluderingsene handler om å bidra til mer kunnskap og oppmerksomhet om kritikkverdige forhold. Dette mener vi gir større påvirkningskraft og har en disiplinerende effekt også på andre selskaper. Det gir dessuten informasjon til andre investorer, slik at de kan vurdere hvorvidt forholdene er brudd på deres egne retningslinjer for investeringer. Målet er at arbeidet med ekskluderingsene skaper ringvirkninger utover påvirkningen på det enkelte selskap som blir ekskludert.

KLP investerer ikke i selskaper som produserer våpen som bryter med grunnleggende humanitære prinsipper (kjernevåpen,

landminer og klasebomber) eller selskaper som produserer tobakk. KLP investerer heller ikke i selskaper med mer enn 5% av sine inntekter fra kull, oljesand, alkohol, pengespill eller pornografi.

INVESTERINGER SOM GJØR MER

KLP Mer Samfunnsansvar er en familie med ti svanemerkede fond: fire aksjefond, to rentefond og fire fondspakker. Med de svanemerkede fondene kan du være trygg på at pengene er investert i selskaper som blir rangert høyt på samfunnsansvar, og holdes ute av blant annet fossil energi, våpen og tobakk. Kriteriene fondene skal følge ligger offentlig tilgjengelig. Det gjør også listen over hvilke selskaper fondene er investert i og hvilke selskaper fondene utelukker. Slik skal det være enkelt å finne ut hvilke kriterier fondene forvaltes etter, og hva fondene er investert i.

INTERNASJONALE NORMER

Vårt arbeid bygger på internasjonalt anerkjente prinsipper. Gjennom vårt medlemskap i *FNs Global Compact* har vi forpliktet oss til å:

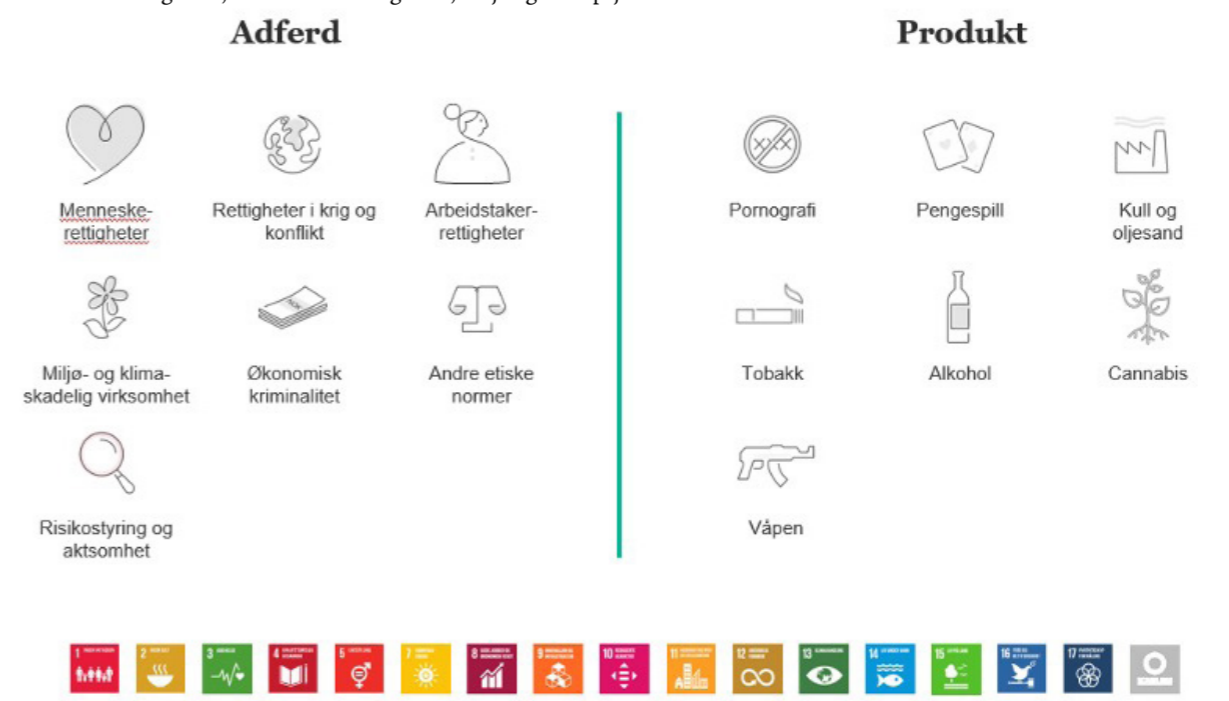
- Støtte menneskerettighetene og sikre at selskapene vi er investert i ikke medvirker til brudd.
- Anerkjenne internasjonale arbeidstakerrettigheter, deriblant retten til fagforeningsfrihet og kollektive forhandlinger, avskaffelse av tvangsarbeid, barne arbeid og diskriminering.
- Støtte «føre var»-prinsippet i miljøspørsmål, og ta initiativ til å fremme miljøansvar.
- Bekjempe all form for korrupsjon.

OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter, samt FNs klima- og bærekraftsmål er også viktige normer vi forholder oss til. KLP har undertegnet FNs prinsipper for ansvarlige investeringer (UNPRI) og dermed sagt at vi blant annet skal implementere miljø-, sosiale og selskapsstyringstemaer i våre investeringsanalyser og beslutningsprosesser.

www.klp.no/om-klp/samfunnsansvar/hva-vi-ikke-investerer-i

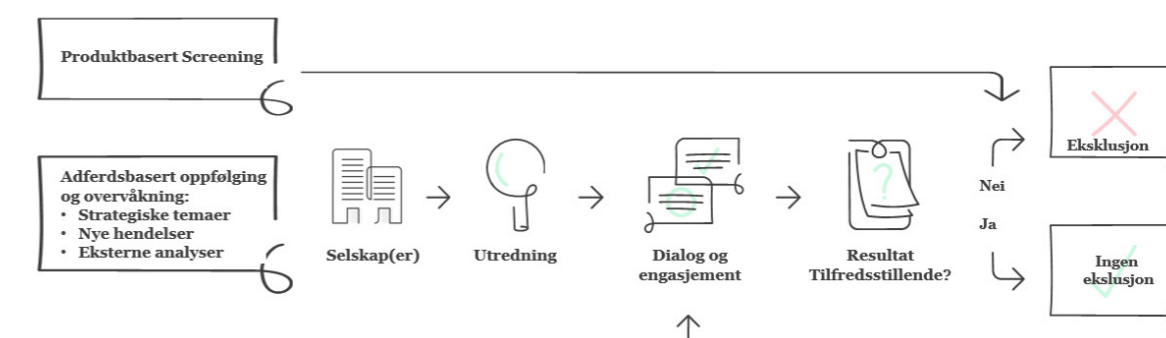
DET VI IKKE INVESTERER I

KLP utelukker selskaper som bryter med internasjonale standarder med utgangspunkt i adferdsbaserte eller produktbaserte kriterier. Rammen for eksklusjonskriteriene er de ti prinsippene til FNs Global Compact. Disse prinsippene omhandler menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, miljø og korrupsjon.

SLIK JOBBER VI MED EKSKLUDERINGER OG INKLUDERINGER

Selskapene i KLPs investeringsunivers overvåkes kontinuerlig for brudd på våre etiske retningslinjer. Alle saker følger en bestemt prosess før en beslutning om eventuell ekskludering blir tatt:

Den nye eierskapsstrategien

KLP Kapitalforvaltning har i løpet av 2022 oppdatert og videreutviklet eierskapsstrategien. I den nye strategien videreføres arbeidet på områder hvor KLP har kompetanse, en etablert posisjon og oppnådd viktige resultater. Samtidig styrker vi innsatsen for å bidra til å nå de viktige globale klima- og naturmålene.

GENERELT OM EIERSKAPSUTØVELSEN

Gjennom våre 43 fond er KLP Kapitalforvaltning investert i over 7000 selskaper globalt. Brede investeringer og store porteføljer fordelt på mange sektorer i både utviklede og fremvoksende markeder tilsier at vi må benytte en rekke forskjellige metoder for selskapsoppfølging. Eksklusjoner kan benyttes der risiko for brudd på internasjonale normer anses som uakseptabelt høy eller der selskapets produkter er i strid med våre prinsipper for ansvarlige investeringer. Som hovedregel vil vi imidlertid ønske å føre en dialog med selskapene og jobbe med ledelsen for å stimulere til nødvendige endringer. Hvis dialogen ikke fører frem kan vi øve innflytelse gjennom å påvirke selskapets styrende organer og dets sammensetning, blant annet gjennom stemmegivning på generalforsamlinger. For å oppnå størst mulig effekt, og for å løfte standarder og praksis innad i finanssektoren, vil vi søke samarbeid med andre investorer. Der det er hensiktsmessig vil vi også fremme våre synspunkter og skape oppmerksomhet rundt viktige temaer gjennom media.

Rutinemessig screening mot KLPs produktkriterier og oppfølging av enkelt-selskaper involvert i kontroverser utgjør en vesentlig del av innsatsen knyttet til eieroppfølging. I den nye strategien vektlegger vi i tillegg en tettere strategisk oppfølging av økonomiske sektorer, hvor vi har identifisert spesielt store utfordringer og muligheter for omlegging til mer bærekraftig økonomisk aktivitet.

KLIMA, MILJØ OG NATURMANGFOLD (E)

Menneskeskapt global oppvarming er, sammen med dramatiske tap av natur, den største krisen verden står overfor. Gjennom våre investeringer er KLP KF både eksponert mot klima- og naturrisiko og har mulighet til å påvirke selskaper til raskere omstilling. Vårt mål er at selskapene vi er investert i bidrar til utslippsreduksjoner i tråd med KLPs klimaveikart mot netto-null utslipp, og positiv naturpåvirkning. Vi vil prioritere oppfølging av sektorer og selskap vi anser har størst potensial for positiv endring, og hvor vi ser at KLP har innflytelse og mobiliseringsevne. For sektorene knyttet til *olje og gass*, *gruvedrift*, *landbruk*, *skogbruk* og *sjømat* har vi utarbeidet konkrete forventninger som vi legger til grunn i vår dialog med selskapene.

For olje- og gassprodusenter, og andre høyutslippssektorer som stål- og sementproduksjon, samt skipsfart, forventer vi at selskapene reduserer sine utslipp i tråd med det som kreves for å følge en utslippsbane mot 1,5 graders oppvarming. For disse sektorene vil vi følge spesielt med på at selskapene har ambisiøse og troverdige overgangsstrategier som prioriterer handling og resultater på kort og mellomlang sikt.

Utbygging av fornybar energi vil kreve store arealer og en sterk økning i tilgang på mineraler. Dette er sentrale elementer i det grønne skiftet, samtidig som naturbelastningen ved gruvedrift kan bli svært høy dersom det ikke tas tilstrekkelig hensyn i prosjektutviklingen. Vi vet også at deler av denne produksjonen foregår i områder med svake arbeidsrettigheter og svak beskyttelse mot menneskerettighetsbrudd både for arbeidere og lokalbefolkning. KLP vil derfor prioritere oppfølging av menneskerettigheter parallelt med naturbelastningen ved mineralutvinning. Balansen mellom å frembringe nok råvarer til det grønne skiftet, uten at det går på bekostning av menneskerettigheter eller viktige naturverdier blir krevende, og dette blir et viktig tema for KLP fremover.

Avskoging og overutnyttelse av naturressurser er største enkeltårsak til naturødeleggelse og tap av arts mangfold. For å snu denne trenden må mange industrier tilknyttet landbruk, fiskeri og skog produsere i bedre balanse med naturen. Første prioritet på dette området er tropisk avskoging, primært knyttet til produksjon av globalt omsatte landbruksvarer som soya, kveg, palmeolje, trevirke, kakao og kaffe. Samtidig skal vi følge opp ansvaret vi har for å ivareta egne naturverdier og følge opp industrier knyttet til fiskeri, oppdrett og skogbruk på være egne breddegrader.

SOSIALE FORHOLD (S)

KLPs eierskapsarbeid knyttet til sosiale faktorer er basert på internasjonalt anerkjente mål, og utviklede normer, prinsipper og beste praksis. Arbeidet bygger på vår tilslutning til FNs veiledende prinsipper for virksomhet og menneskerettigheter, ILOs kjernekonvensjoner, UN Global Compact og OECD sine retningslinjer.

“Eierskapsutøvelse er vårt viktigste virkemiddel for å bidra til reell endring.”

Kiran Aziz, leder for ansvarlige investeringer i KLP

På dette området prioriterer vi arbeidet for *ansvarlig skraping av skip, arbeidstakerrettigheter for migrantarbeidere og for mer åpenhet og sikring av menneskerettigheter knyttet til selskaper involvert i moderne kommunikasjons teknologi.*

KLP har oppnådd gode resultater i arbeidet med å få selskaper til å skrape skip på en måte som tar hensyn til både arbeidere og miljø. Vi vil videreføre arbeidet med å legge press på shipping-selskaper og deres finansieringskilder slik at vi får etablert en god global praksis. Vi vil også videreføre innsatsen for migrantarbeidernes rettigheter. Temaet har fått mye oppmerksomhet i forbindelse med fotball-VM i Qatar, men dette er en utfordring for flere gulfstater der det bor millioner av migrantarbeidere. Menneskerettighetsarbeidet vil også ha en sentral plass i arbeidet for ansvarlig gruvedrift.

Ny teknologi åpner blant annet opp for helt nye former for styring, formidling og kommunikasjon, men kan også føre til at menneskerettighetene blir utfordret. Et eksempel er at den vil gi statlige myndigheter potente verktøy for gjennomgripende overvåkning og økt undertrykkelse. Det er også et stadig større søkelys på de største teknologiselskapers maktposisjoner og deres innflytelse på agendaen og påvirke techselskaper som Meta, Amazon og Apple til å ta større hensyn til menneskerettigheter i sin virksomhet.

SELSKAPSSTYRING (G)

En rekke temaer knyttet til forskjellige former for økonomisk kriminalitet som *korrupsjon og hvitvasking*, og spekulativ virksomhet i gråsonen, som *skatteunndragelse*, henger tett sammen med selskapskultur og ledelse. Derfor er dette temaer som KLP følger nøye gjennom blant annet valg av styremedlemmer og konkrete forslag til åpenhet som ofte fremmes på generalforsamlinger. Vi retter oppmerksomheten spesielt mot sektorer som råvareutvinning og bygg og infrastruktur. Dette er sektorer hvor tildeling av lisenser og kontrakter med høy verdi, ofte i områder med svake institusjoner, er med på å skape høye risiko for økonomisk kriminalitet.

EKSEMPEL PÅ EIERSKAPSUTØVELSE HOS EQUINOR

Et eksempel på hvordan vi jobber med eierskapsutøvelse er oppfølgingen av Equinor, som er et stort og viktig selskap i KLPs portefølje. KLP har klare forventninger til olje- og gass-selskapene vi er investert i. Dette innebærer blant annet at de må ha overgangsplaner som beskriver hvordan utslipp fra produksjon og bruk av fossile råvarer skal reduseres i tråd med det som kreves for å holde den globale oppvarmingen under 1,5 grader. Gjennom samtaler med både styret og representanter for ledelsen i Equinor har vi spilt inn våre forventninger til selskapets overgangsstrategi og påpekt styrker og svakheter. Eksempelvis har vi støttet selskapets ambisjoner innen fornybar energiproduksjon, men samtidig understreket at vi forventer at de setter mål for hvordan selskapet skal redusere absolutte utslipp, ikke bare utslipp som andel av total energiproduksjon. Vi minner om at det grønne skiftet ikke bare handler om å produsere mer fornybart, men også om å redusere utslippene fra fossil energi. Vi har også gitt uttrykk for at åpning av nye leteområder, spesielt i sårbare naturområder som nær iskanten i Arktis, er i strid med våre forventninger om ansvarlig videreutvikling av selskapet.

På Equinors generalforsamling i mai i år måtte vi konstatere at overgangsplanen de la fram («Energy transition plan») ikke inneholdt konkrete mål på absolutte utslippsreduksjoner. Vi valgte derfor ikke å støtte planen. Equinors beslutning om å ikke gå videre med utviklingsplanen for Wisting-feltet var derimot helt i tråd med våre innspill.

Fremover vil vi fortsette å etterspørre forbedringer i overgangsplaner, og ikke minst følge med på at selskapets investeringer er i tråd med planen de har lagt frem. Samtidig konstaterer vi at norske myndigheter, som også er dominerende eier av Equinor, legger til rette for en petroleumsaktivitet som er mer ekspansiv enn det vi mener er i tråd med internasjonale klimamål. Gjennom petroleumspolitikken trekker de selskapet i en annen retning enn det KLP anbefaler. Dette bidrar til en ineffektiv respons på klimautfordringene. Dette forklarer også hvorfor KLP må ta en rolle i samfunnsdebatten utover det som går direkte på vår rolle som investor.

Oppdatering av retningslinjer for stemmegivning for KLP og KLP-fondene

KLP og KLP-fondenes oppgave er å maksimere en langsiktig verdiskapning på den kapitalen vi forvalter. Vi har derfor en ambisjon om å være en aktiv og ansvarlig investor og eier. Det å utøve vår stemmerett basert på tydelige retningslinjer er derfor et viktig virkemiddel.

KLP og KLP-fondenes eierstyring og stemmegivning bygger på beste praksis innenfor corporate governance, som er nedfelt i *Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse* (NUES) og er i tråd med OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, OECDs prinsipper for eierstyring og selskapsledelse, samt KLPs tilslutning til FNs Global Compact og Principles for Responsible Investment (PRI). I utøvelsen av stemmeretten er NUES spesielt viktig og har av den grunn oppdatert sine retningslinjer i tråd med den oppdaterte utgaven fra NUES.

BAKGRUNN FOR SAKEN

Det har vært en revideringsprosess for Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse for å gjenspeile utviklingen av markedsstandarder, endringer i regelverket og innspill fra relevante interessenter de siste årene. I det norske markedet har KLP en spesielt god mulighet til å være en tydelig eier. Derfor deltok vi aktivt med innspill forut for at NUES skulle oppdatere sin anbefaling om eierstyring og selskapsledelse.

I den oppdaterte anbefalingen kom det inn flere punkter som var på linje med våre egne retningslinjer for stemmegivning, blant annet at selskapene skal skape verdier for aksjonærene på en bærekraftig måte. I tillegg har vi vesentlig forenklet våre krav til godtgjørelsesordninger, for å gjøre retningslinjene enklere å operasjonalisere. Samtidig bevarte vi de grunnleggende

prinsippene for hvordan vi mener at avlønningssystemer bør være. Godtgjørelse til ledende ansatte skal støtte langsiktig verdiskapning i selskapet og samtidig være transparent og enkel å forstå.

På enkelte punkter har KLP supplert med ytterligere forventninger, der det er behov for å klargjøre i større grad.

Oppdaterte retningslinjer ble tatt i bruk fra stemmegivnings-sesongen 2022 og er tilgjengelige på våre nettsider klp.no.

Karolina Malisauskaite, ansvarlig for stemmegivning

Retningslinje for stemmegivning

KLP OG KLP-FONDENE

STATUS EU REGELVERK -

EUs handlingsplan for bærekraftig finans

Siden den ble vedtatt i 2018, har EUs handlingsplan for bærekraftig finans vært under kontinuerlig implementering. I 2022 startet arbeidet i Norge for fullt da EUs offentliggjøringsforordning og taksonomiforordning endelig trådte i kraft.

I løpet av de siste årene har det vært en betydelig økning i juridiske og regulatoriske initiativer fremsatt av EU for å koble finans med bærekraft og for å bedre takle klimakrisen. Siden 2018, da den først ble presentert, har Europakommisjonen satt full fart på gjennomføringen av EUs handlingsplan for bærekraftig finans.

Handlingsplanen beskriver 10 handlingspunkter på 3 områder:

- Omdirigere kapitalflyten til bærekraftige investeringer
- Håndtere finansiell risiko som kommer fra klimaendringer, miljøproblemer og sosiale utfordringer
- Fremme transparens og langsiktighet i finansielle markeder og i økonomien som helhet

De to handlingspunktene med potensielt størst påvirkning på KLP Kapitalforvaltning er EUs taksonomi, et klassifiseringssystem for bærekraftige aktiviteter, og offentliggjøringsforordningen (SFDR), som regulerer bærekraftsrapportering for fondsforvaltere og rådgivere.

IMPLEMENTERING AV LOVGIVNINGEN I NORGE

4. juni 2021, la Finansdepartementet frem forslag til ny lov om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren, en lov som samler taksonomiforordningen og offentliggjøringsforordningen. Den nye loven trådte i kraft 1. januar 2023.

UTVIKLING I OFFENTLIGGJØRINGSFORORDNINGEN (SFDR)

Offentliggjøringsforordningen er det desidert mest omfattende rapporteringsrammeverk for bærekraft relatert til fond. Forvaltere må nå klassifisere sine fond etter følgende 3 nivåer:

Artikkel 6-fond: Fond som integrerer bærekraftsrisiko eller har en forklaring på hvorfor man ikke gjør det. Dette er nivået med enklest rapporteringskrav.

Artikkel 8-fond: Fond som fremmer miljømessige eller sosiale egenskaper. På dette nivået er det omfattende rapportering. Forvaltere må forklare hvordan fondet tar bærekraftshensyn og hvordan de jobber for å fremme bærekraft i fondet. Disse fondene kalles «lysegrønne» på folkemunne.

Artikkel 9-fond: Fond som har bærekraft som sitt hovedmål. Disse fondene har de mest omfattende rapporteringskravene. Det er også en forventning at 100% av investeringene som gjøres av artikkel 9-fond er i bærekraftige selskaper eller aktiviteter. Disse fond er kjent som «mørkegrønne».

Slik markedet ser ut nå er omtrent 80% av fondene på markedet klassifisert som artikkel 8, 10% som artikkel 6 og 10% som artikkel 9. KLP har klassifisert de aller fleste av sine fond etter artikkel 8, med noen få fond på artikkel 6. Samtlige av KLPs Mer samfunnsansvar svanemerkede fond er derimot klassifisert som artikkel 9.

KLP vil jobbe videre med implementering av offentliggjøringsforordningen i 2023, noe som innebærer enda mer detaljert bærekraftsinformasjon når man kjøper fond, og økt transparens om hvordan vi jobber med å redusere de mulige negative effektene av våre investeringer.

UTVIKLING I EUS TAKSONOMIFORORDNING

Sommeren 2022 godkjente Europakommisjonen kriterier for når gass og kjernekraft kan bidra til målene i taksonomien om å begrense og forebygge klimagassutslipp. For at gasskraftproduksjon skal kunne defineres som bærekraftig, er det en rekke betingelser som må oppfylles, og gasskraftproduksjon må erstatte mer forurensende former for kraftproduksjon.

I 2023 vil vi se de første selskaper som er omfattet av taksonomikriterier rapportere på andel av sine aktiviteter som er i tråd med taksonomien. Fra 2024 skal fondsforvaltere begynne å aggregere denne rapporteringen på fondsnivå. Da vil det være mulig å se hvor stor andel av fondene som er investert i bærekraftige aktiviteter.

“Vi tror EU-krav vil bidra til at våre kunder får bedre og mer presis bærekraftsrapportering”

KIRAN AZIZ, KLP KAPITALFORVALTNING

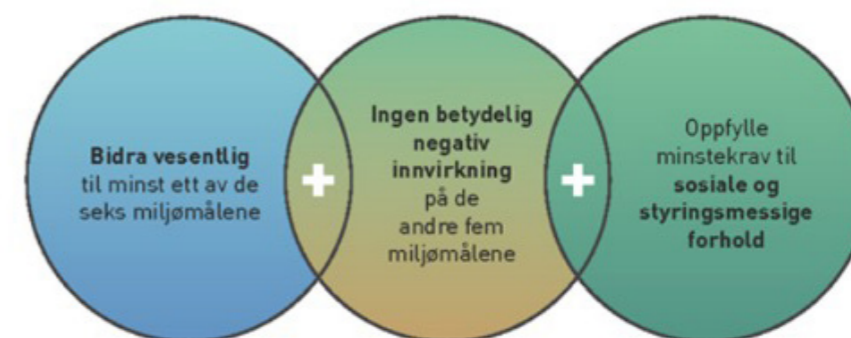

Foto: Klima- og miljødepartementet

Fortsatt en usikker framtid for migrantarbeidere

Fotball-VM i Qatar satte virkelig søkelyset på migrantarbeidernes situasjon. Det er avdekket grunnleggende menneskerettighetsbrudd i bransjer som bygg og anlegg, samt hoteldrift i landet.

Det dreier seg om brudd på rettigheter til de som faktisk har bygget idrettsanleggene og infrastrukturen i landet, og som har sørget for at fotball-VM kunne gjennomføres. Mangelen på reguleringer og beskyttelse for migrantarbeideres rettigheter resulterer i lave lønninger, dårlige arbeids- og boforhold og overgrep mot ansatte. Rasediskriminering og kjønnsbasert vold er også utbredt. Globale protester, og forberedelsene til fotball-VM i Qatar har bidratt til å avsløre menneskerettighetsbruddene ved migrasjonsarbeid i Qatar og i Gulfstatene. Utsiktene til bedring av forholdene for migrantarbeiderne er fortsatt usikker.

Ettersom mange gulfland nå streber etter å diversifisere og modernisere økonomiene sine, har avhengigheten av arbeidsinnvandrere økt. Arbeidsinnvandrere er tiltrukket av å jobbe i Gulften som følge av høyere lønninger enn i sine hjemland og muligheten til å sende penger hjem til familiene.

Historisk har det såkalte Kafala-systemet¹ knyttet migrantarbeideres oppholdstillatelse til deres kontrakt med arbeidsgiveren. Dette gir arbeidsgivere urimelig stor kontroll over den ansatte. Selv om systemet for lengst etter manges mening skulle vært avviklet, er det fremdeles mye rester av det igjen. For eksempel begrenses arbeidernes mulighet til å bytte jobb, og mange arbeidere får ikke forlate landet uten arbeidsgivernes tillatelse. Et stort antall arbeidere har betalt rekrutteringsavgift eller fått forskudd på lønn som setter dem i gjeld til en agent eller arbeidsgiver. De kan også bli lovet andre arbeidsbetingelser enn hva jobben faktisk innebærer. Andre eksempler er at de ikke får lønn, at de jobber ekstremt lange arbeidsdager, utsettes for vold, eller at sårbarhet knyttet til oppholdsstatus eller manglende språkforståelse utnyttes. Alt dette er forhold som utgjør risiko for moderne slaveri.

NI AV TI I QATAR ER ARBEIDSINNVANDRERE / MIGRANTARBEIDERE

Siden VM ble tildelt Qatar i 2010, har menneskerettighetsgrupper og verdens media gransket Qatar nøye. Særlig har behandlingen av arbeidere som ble hentet inn for å bygge infrastruktur, til en anslått verdi av 250 milliarder dollar, vært i søkelyset. Bare 300 000 av Qatars 2,9 millioner innbyggere er statsborgere. Resten er hovedsakelig økonomiske migranter fra Asia og Afrika eller funksjonærer fra vestlige land. Mens

skjebnen til de som sliter i byggebransjen under ekstrem varme fikk mest oppmerksomhet i oppløpet til verdensmesterskapet, utgjør disse bare om lag 20 % av den totale migrantarbeidsstyrken. Den britiske avisen The Guardian rapporterte i 2021 at minst 6500 arbeidsinnvandrere, mange av dem som jobber med VM-prosjekter, hadde dødd i Qatar siden landet vant retten til å arrangere VM. Dette er ifølge avisens beregninger basert på offisielle tall fra ulike ambassader.

Internasjonal oppmerksomhet rettet mot Qatar på grunn av verdensmesterskapet har utløst politiske endringer de siste årene. I Qatar kan migrantarbeidere nå bytte jobb uten tillatelse fra arbeidsgiver, en standard minstelønn er innført, og straffene for arbeidsgivere som holder tilbake lønn har økt. Til tross for politiske endringer på sentralnivå, avhenger implementeringen av disse nye beskyttelsene av oppfølging fra bedrifter, arbeidsgivere og lokale myndigheter. Lovreformer blir ofte ikke fulgt opp med håndhevingstiltak eller overvåking, og bedrifter blir fortsatt ikke holdt ansvarlige for overgrep mot migrantarbeidsstyrken. Flere menneskerettighetsorganisasjoner, som Amnesty International og ILO, sier også at de nye arbeidslovene ikke gjør nok for å beskytte arbeidere og deres familier. Samlet sett er grunnleggende rettigheter for arbeidsinnvandrere og innvandringsreformer i regionen fortsatt vanskelige å sikre i møte med mektige private sektorer som drar nytte av billig, importert arbeidskraft.

KLP HAR I EN ÅRREKKE SATT FOKUS PÅ ARBEIDERRETTIGHETER I GULFSTATENE

KLP har satt søkelys på rettighetene til migrantarbeidere i gulfstatene i mange år. KLP besøkte Qatar i 2010 for å forstå mer av forholdene i praksis. I 2022 var KLP i Dubai for å forstå utfordringene med arbeidsmigrasjon og arbeidstakerrettigheter i regionen bedre, ved å blant annet møte selskaper vi er investert i med virksomhet i regionen. KLP har over tid hatt dialog med flere selskaper om ulike former for tvangsarbeid, som gjennom leverandører og underleverandører kan forekomme i deres virksomhet og deres verdikjeder.

KLP har investert rundt 520 millioner kroner i elleve selskaper som har virksomhet i Qatar innen hotellbransjen og byggenæringen. Selskapene har også drift i mange land utover Qatar. Eksempelvis har hotellkjeden Whitbread som KLP er investert

Rina Narasimhan, ansvarlig for sosiale forhold

i kun to hoteller i Qatar, og over 850 hoteller i Storbritannia. Derfor er det vanskelig å si nøyaktig hvor mye av KLPs investeringer som har direkte tilknytning til Qatar.

KONKRET DIALOG OM TILTAK FOR Å BEDRE ARBEIDERNES FORHOLD

Både i 2021 og i forkant av fotball-VM i Qatar i 2022 tok KLP kontakt med noen av de største hotellkonsernene vi er medeier i som har aktivitet i Qatar. Dette var med bakgrunn i en rapport fra organisasjonen Business & Human Rights Resource Center som jobber for et ansvarlig næringsliv. KLP tok kontakt med alle de 25 selskapene som er omtalt i rapporten, hvorav KLP er investert i 8. Av 25 selskaper svarte 8 på spørsmålene våre om migrantarbeideres rettigheter. KLP har hatt oppfølgingsmøte med to av selskapene. Det vi er opptatt av å kommunisere gjennom våre forventninger til selskapene som opererer i Qatar, er at arbeidstakeres rettigheter ivaretas. Det kan for eksempel dreie seg om at migrantarbeidere ikke skal betale avgift til den som rekrutterer til jobber i landet og at arbeidere tilbys anstendige bo- og arbeidsforhold.

En mengde aktører innen medier og sivilt samfunn har med rette hatt fokus på forholdene til migrantarbeiderne i forkant, under og i etterkant av fotball-VM i Qatar. Rapporten «No questions asked» som blant andre Framtiden i våre hender og Amnesty International har bidratt til, ser på hvilke finansinstitusjoner som er involvert i finansiering av bygg- og anleggsbransjen og hoteldrift i Qatar. Konklusjonen er at absolutt alle hotellkjedene fremdeles har et langt stykke å gå før grunnleggende rettigheter for arbeidere blir ivaretatt i hele verdikjeden.

KLPS OPPFØLGING I QATAR PÅVIRKER PRAKSIS – OG VI VIL MER

En av hotellkjedene som blir vurdert i rapporten fra «No questions asked» er Accor. Selskapet er også blant de som fikk kritikk for uverdige bo- og arbeidsforhold i NRK-dokumentaren «Skittent spill» fra 2022. KLP har hatt dialog med Accor både i 2021 og 2022 om deres virksomhet i Qatar. Accor har vært åpne om sin policy i Qatar, og oppgir at de det siste året har gjennomført konkrete tiltak overfor rekrutteringsselskapene de bruker. Blant annet sørger de for at disse selskapene kun mottar betaling fra Accor og ikke fra arbeidstakerne. Selskapet intervjuer alle nyansatte for å sørge for at rekrutteringsavgift eller andre kostnader ikke er blitt belastet arbeidstakeren. Hvis den ansatte har

hatt kostnader, har Accor policy for at de betaler dette tilbake.

Accor opplyser også at de skal offentliggjøre sin risikovurdering av rekrutteringssituasjonen i samarbeid med Business & Human Rights Resource Center. Selskapet har ekstra fokus på sikkerhet og bosted, og har implementert egne bostedmuligheter forbeholdt kvinnelige ansatte. Selskapet opplyste, etter at KLP tok kontakt med dem etter NRK-dokumentaren, at de har terminert kontrakten med underleverandøren som ikke klarte å rette seg etter de foreslåtte tiltakene fra Accor.

KLP ønsker å se forbedring fra Accor innen kontroll og ansvar i hele verdikjeden. Konkret oppfordret KLP til en mer praktisk tilnærming og hyppigere besøk ved arbeidssteder, i tillegg til tredjepartsrevisjon. Særsilt ønsker vi fokus på Accors leverandør av bosted for arbeiderne og formidling av arbeidskraft. KLP vil følge Accor tett videre. Vår vurdering så langt er at det er bedre å ha mulighet til å påvirke selskapet i riktig retning enn å trekke oss ut. Eksempelet Accor viser hvor mye vi kan oppnå med å påvirke gjennom dialog heller enn ekskludering, og vi har fortsatt høyere mål for framtidens arbeid med å sikre migrantarbeidernes rettigheter.

Hvordan har KLP jobbet med migrantarbeidernes forhold i Gulfstatene?

- Alle KLPs investeringer vurderes fortløpende, også de med tilknytning til Qatar og gulfstatene. Hotellene i Qatar som vi har investert i, er hovedsakelig en del av store internasjonale kjeder med virksomhet i hele verden.
- Vi har derfor spesielt fulgt opp de investeringene som har virksomhet i Qatar og gulfstatene og vurdert hvert enkelt selskap. KLP har tatt kontakt med totalt 9 selskaper KLP er investert i angående migranters arbeids- og leveforhold i Gulfstatene.
- Å ekskludere selskaper er alltid en mulighet, men det skal være en høy terskel, spesielt når vi gir en offentlig begrunnelse for hvorfor vi mener det er brudd. Vårt hovedfokus er å påvirke selskapene til å bli bedre.

¹ Kafala-, eller sponing-systemet, gir private borgere og selskaper i Jordan, Libanon og de fleste Arabiske Gulf-land nesten total kontroll over migrantarbeideres sysselsetting og immigrasjonsstatus.

Ekkskludering av selskaper

Ved utgangen av 2022 var 758 selskaper ekskludert fra KLP og KLP-fondenes investeringsunivers på grunn av brudd på våre retningslinjer for ansvarlige investeringer.

142 nye selskaper ble utelukket fra investeringene i 2022. Størst andel, 71 prosent av ekskluderingene skyldes brudd på KLPs produktkriterier (våpen, tobakk, alkohol, pengespill, pornografi, kull og oljesand), 16 prosent var pga. nedslag av aksjer i russiske selskaper, som følge av krigen i Ukraina.

Resten av eksklusjonene var på grunn av brudd på menneskerettigheter, rettigheter i krig, samt konflikt og korrupsjon.

Totalt 55 selskaper ble inkludert i løpet av 2022, der 96 prosent skyldtes at selskapene ikke lenger var i brudd med våre produktkriterier, spesielt knyttet til kull (85.5 prosent).

EKSKLUDERING AV CORE CIVIC OG CEO GROUP

KLP ekskluderte i 2022 selskapene Core Civic og Ceo Group grunnet brudd på menneskerettigheter ved flyktningmottak i USA. Selskapene driver flyktningmottak i flere stater i USA og er blant de største aktørene innen sikkerhetstjenester. Flyktninger på enkelte av mottakene blir holdt mot sin vilje og uten rettslige grunnlag. Slik vilkårlig fengsling er ett brudd på folkeretten. Videre har FN's høykommissær for flyktninger (UNHCR) uttalt at praksisen med å anholde flyktninger uten lovmessig grunn og uten at deres rettigheter sikres, er svært kritikkverdig.

Selskapene er anklaget for å bryte flere grunnleggende menneskerettigheter. Disse bruddene er dokumentert av flere menneskerettighetsgrupper og fulgt opp av statlige aktører som Washington Attorney General, og strekker seg over en lang tidsperiode. Bruddene omfatter uforsvarlige boforhold, manglende helsestell for innsatte med livstruende sykdom, slavelignende arbeidsforhold og seksuelle overgrep. KLP tok kontakt med både Core Civic og GEO Group. Sel-

skapene ble opplyst om KLP sine retningslinjer og kriterier for brudd på menneskerettigheter og ble bedt om å oppgi følgende informasjon:

- Informasjon om hvilken type opplæring de ansatte på flyktningmottakene får og hvordan deres opptreden vurderes.
- Hvordan mulige brudd på selskapets retningslinjer mottas, behandles og blir løst.
- En forklaring på hvordan selskapene sikrer at minimumslønn betales og gode arbeidsforhold opprettholdes på tvers av selskapets operasjoner og fasiliteter.

Core Civic og GEO Group svarte på KLP sin henvendelse og viste til sine ESG-rapporter fra de siste årene, spesielt avsnitt om varslingsrutiner, trening og opplæring og frivillige arbeidsprogrammer for innsatte. Beskrivelsene i rapportene er grundige og viser til at selskapene har, i hvert fall på policy nivå, tilstrekkelig fokus på forholdene som er problematiske. Selskapet mener at de driver alle fasilitetene på en ansvarlig måte og at anklagene mot dem bør ses i lys av en agenda for å endre USA sin fengslings/mottakssystem. GEO Group sier at de har jobbet på vegne av myndighetene og dermed bør få immunitet på grunn av det. Uttalelsen var knyttet til adskillelse av familier.

Core Civic viser også til deres svar på anklagene på sine nettsider. Responsene følger samme mønster. Anklagene beskrives som usanne og grunnløse og aktørene som fremstiller anklagene betegnes som politisk motiverte. Selskapene har besvart noen av anklagene som er fremsatt fra menneskerettighetsorganisasjonene. Core Civic nekter for anklagene og påstår

KLP ekskluderte selskapene Core Civic og Ceo Group grunnet brudd på menneskerettigheter ved flyktningmottak i USA.

at siden de er en underleverandør til U.S. Immigration and Customs Enforcement (ICE) er de forpliktet til å følge retningslinjene for å anholde flyktninger. Selskapet påstår også at rapportene som kommer ut er falske og at forholdene hadde kommet fram i revisjonsrapporter dersom de var riktige.

KLPS VURDERING – MANGLENDE IMPLEMENTERING AV RETNINGSLINJER

Både Core Civic og GEO Group opererer mottak på en måte som i seg selv utgjør ett brudd på folkerettens bestemmelser rundt vilkårlig fengsling. Uttalelser fra UNHCR og WAGD overlater liten tvil om at praksisen med å anholde flyktninger uten lovmessig grunn og uten at deres rettigheter sikres, er svært kritikkverdig. I tillegg er anklagene mot selskapene av alvorlig karakter. Anklagene strekker seg over en lang tidsperiode og er dokumentert gjennom rapporter fra menneskerettighetsorganisasjoner og offentlige rettsaker. I mange tilfeller er det innsatte selv som er kilden til informasjonen som kommer ut. Selskapene viser liten grad av forståelse for anklagene rettet mot dem og har nektet gjentatte ganger for at kritikkverdige forhold finnes i deres virksomhet.

Selskapene har besvart KLP sin henvendelse, og selskapet kan dokumentere at retningslinjer knyttet til arbeidsforhold, diskriminering, helsestell og opplæring av de ansatte er på plass, men kan i liten grad vise til hvordan de faktisk implementeres.

Samtidig tar selskapene fullstendig avstand fra alle kritikkverdige forhold, og angriper i stedet de som fremmer anklagene. Om anklagene mot selskapene hadde utelukkende kommet gjennom sivile rettsaker, kunne denne holdningen skapt tvil rundt de faktiske forholdene. Men når kritikkverdige forhold også er avdekket av FN-arbeidsgrupper og statlige instanser, er det lite troverdig at samtlige anklager er fabrikkerte eller uriktige fremstilt.

Den avvisende holdningen fra selskapene gjør at KLP vurderer det slik at den fremtidige risikoen for brudd på menneskerettigheter er til stede, fordi selskapet er lite villige til å endre praksis og forbedre forholdene over tid. KLP har hatt en dialog med selskapene for å kunne påvirke uten at det ga resultater.

Selskapenes virksomhet utgjør en uakseptabel risiko for å bidra til brudd på KLPs retningslinjer for ansvarlige investeringer.

KLP og KLP-fondene ekskluderer Core Civic og GEO Group fra investeringene grunnet brudd på grunnleggende menneskerettigheter.

Foto: Arild Skedsmo

En ny global naturavtale

I desember ble verdens land enige om en avtale som skal stanse tapet av biomangfold. Dermed har vi fått en *naturavtale* som en slags parallell til Parisavtalen for klima.

Naturavtalen og forhandlingene i Montreal har kommet litt i skyggen av de årlige klimaforhandlingene, men avtalen om hvordan vi skal håndtere den pågående naturkrisen er minst like viktig. Det står alarmerende dårlig til med insekter vi er avhengige av for blant annet pollinering. Artsrike naturskoger og våtmarksområder forsvinner i et dramatisk tempo verden over, og med det, enorme naturlige CO2 lagre. Nedbrytingen av naturlig robuste økosystemer bidrar til klimaendringer, samtidig som økosystemene blir mer sårbare for pågående klimaendringer. Klimakrisen og naturkrisen er med andre ord uløselig knyttet til hverandre. Vi må finne løsninger på klimakrisen som ikke går unødig utover naturen, og motsatt. Og det haster.

Den største driveren for tap av natur er arealendringer og overhøsting av naturressursene. Det kan være alt fra skog og våtmarker som gjøres om til jordbruksland, til ikke-bærekraftig fangst og fiske. Dette håndteres først og fremst gjennom nasjonale og lokale myndigheters arealplanlegging, ressurs-

forvaltning og oppfølging av lover og regler. Hvert land må ta ansvar, for dette handler ikke bare om tap av tropisk regnskog i Sør-Amerika eller ulovlig fiske i Vest-Afrika. Det handler også om hyttebyer, bunntåling og flatehogst i norsk natur.

Å løse klima- og naturkrisen i sammenheng vil innebære en industriell og økonomisk, men også forvaltningsmessig omlegging som overgår det meste av det menneskeheten noen gang har fått til. Dette er mulig, men vil kreve en felles innsats fra både myndigheter, industri, finansaktører, sivilt samfunn – hver og en av oss. Alle må dra i samme retning. For at ikke hvert selskaps eller finansaktørs innsats bare skal bli en kostbar dråpe i havet, trenger vi myndigheter som legger til rette gjennom klare spilleregler. Det kan for eksempel gjøres ved at nasjonale myndigheter setter strengere regler for hvordan vi i fellesskap skal bruke arealene vi har til rådighet, både til lands og til havs.

Naturavtalen peker på finansbransjen som en viktig del av løsningen, slik den også er på klimaområdet. Alle finansstrømmer

skal innrettes etter målene i naturavtalen. Forpliktelsene ligger på nasjonalt nivå, men det er punkter i avtalen som innebærer at myndighetene må gi finansaktørene insentiver og rammer for å bidra til å nå målene i avtalen. Et viktig punkt for å kvantifisere og sammenlikne, er at det skal stilles krav til selskaper og finansaktører om å overvåke og offentlig rapportere på hvordan vi påvirker og er avhengig av naturen.

I KLP er vi i ferd med å tilpasse oss den nye virkeligheten og styrker både kompetanse og kapasitet for å møte klima- og naturmålene. Vi skjerper forventningene vi har til selskaper vi er investert i, i tråd med målsetningene i naturavtalen. Vi forventer at selskaper presenterer forpliktende mål og strategier som viser både ansvar og muligheter innenfor det nye klima- og naturparadigmet. Vi forventer at selskapene holder seg unna sårbare naturområder og at de bidrar konstruktivt i utvikling av nye rammer og regelverk, og ikke driver lobbyvirksomhet mot disse. Og vi forventer rapportering på fremdrift.

Som en ansvarlig investor skal vi følge med på at selskapene er progressive, ærlige og åpne om det de gjør, både i regnskogen, våre egne vassdrag, og all annen sårbar og viktig natur. Og vi skal være spesielt på vakt i land og sektorer hvor myndighetene

“Klimaendringer og tapet av natur henger tett sammen og kan bare løses med flere tanker i hodet på en gang.”

Arild Skedsmo, ansvarlig for klima og natur.

svikter sitt ansvar. Vi skal selvsagt også være åpne om våre egen innsats, fremdrift og utfordringer. Klima- og naturkrisen er den største utfordringen menneskeheten står overfor, og den kan bare løses i godt samspill mellom alle deler av myndighetsapparatet, privat næringsliv og befolkning. Rammene som nå er lagt gjennom både klimaavtalen og den nye naturavtalen legger til rette for at det nå faktisk kan skje.

Debatten om ESG

2022 ble det store året for spørsmål om effekten av selskapers ESG-satsinger og målingen av disse. ESG som begrep ble først introdusert i 2004.

Elon Musk kalte ESG for en «scam», eller en svindel, på Twitter etter at Tesla ble kastet ut fra S&P 500s ESG-indeks. Plutselig var alle i og rundt finansbransjen opptatt av hvordan et selskap som Tesla, som nærmest egenhendig har revolusjonert bilbransjen og ledet an mot utslippsfrie biler, ikke lenger nådde opp blant selskapene som prøver å gjøre verden mer bærekraftig. Hvis ikke Tesla er kvalifisert, hvem er det da?

Gjennom året har diskusjonen gått om viktige hensyn innen ESG er ivaretatt på en god måte når selskaper som Tesla kastes ut. Det hele toppet seg meg at det anerkjente tidsskriftet The Economist 23. juli publiserte det som stort sett er en meget god spesialreportasje, som peker på mange av utfordringene ved det nåværende ESG-rammeverket. Men der The Economist vanligvis er svært etterrettelige, valgte de å slå et slag for å snevre inn ESG-begrepet til det de mener er det eneste målbare, nemlig utslipp. Med det begår de den samme feilen som mange har gjort før dem: Å anta at fraværet av perfekte målinger gjør at arbeidet som legges ned ikke har noen effekt. Til tross for at handelsforeningen European Banking Federation anslår at det er nærmere 600 standarder og rammeverk, dataleverandører og rangeringer som utgjør virvaret som måler ESG-relatert risiko, er det i dag rundt 35 trillioner dollar investert i produkter med ESG som formål. Det å påstå at dette ikke har noen virkning er i beste fall naivt.

DET PERFEKTE FINNES IKKE

ESG-rater, altså rangeringer eller karakterkort som skal beskrive hvor flinke ulike selskaper er, har etter hvert fått mye plass i diskusjonen. Disse rangeringene har overtatt mye av definisjonsmakten for om et selskap er bærekraftig eller ikke. Det er viktig å understreke at intensjonen er god, og at målet er å bruke vurderinger av store og komplekse datamengder til å gi et bilde av hvordan selskapene står sammenliknet med andre i sin sektor. Men disse ratingene er langt fra perfekte, og vi ser ofte at selskap kan ha en god rating, men likevel ha mange kritikkverdige forhold. I tillegg blir alt ytterligere komplisert av

at ulike dataleverandører bruker ulike metoder og vektninger, og dermed ofte ender med å rangere selskapene ulikt. Derfor bruker de aller fleste store investorer slike rangeringer som en av flere informasjonskilder, fremfor blindt å la ESG-rater drive investeringsbeslutningene. Som en del av et større beslutningsgrunnlag fungerer ESG-rater helt utmerket.

Fra tid til annen ser vi at E, S og G er på kollisjonskurs. Hvordan skal disse faktorene veies mot hverandre, og kan et element i et selskap være viktigere enn annet? Hvordan bør investorer vurdere et selskap med en svak styring og dårlige arbeidsforhold, men som er ledende på klima? I mangel av enhetlige internasjonale standarder vil det være mange ulike svar på disse spørsmålene.

The Economist har selvsagt rett i at alle hadde tjent på litt større grad av standardisering i denne bransjen, spesielt når det kommer til metodikk og å motvirke at enten er alt bærekraftig eller ingenting. Problemet med forslaget de fremmer, altså å vurdere ett tema isolert sett, er at det ikke gir et riktig bilde av risikoen et selskap er eksponert for. Det er helheten som gjelder, og det er den som vil gi en pekepinn på bærekraftig utvikling i et selskap.

Heldigvis får vi drahjelp fra myndighetene i mange land. I Europa og USA gjør myndighetene et forsøk på å angripe fondsprodukter som har misvisende eller spekulativ markedsføring om ESG. Vi ser stadig mange grelle eksempler på at selskaper bruker bærekraft og sosialt ansvar som posisjonierende budskap i markedskommunikasjon, uten at det er en prioritet i selskapets hovedvirksomhet. Med nytt regelverk og ny håndheving på plass, vil vi trolig snart få noen konkrete saker som kan bidra til oppklaring av gråsonene. Dette vil være svært nyttig for å definere hva som er god ESG-praksis. I tillegg står rapportering av ESG internasjonalt ved et veiskille hvor viktige aktører som EU og IFRS Foundation utvikler standarder for rapportering. ESG er ikke en øvelse i å krysse av bokser. Det krever mye tid og ressurser, og det er viktig med en veldig tett dialog med

– Hvordan kan man få til en helhetlig tilnærming til ESG når vi fortsatt etter nesten 20 år mangler en felles definisjon av hva ESG er?

selskapene for å gjøre en forskjell. Det er kun de siste fem årene at ESG har blitt en del av strategidiskusjonen i mange styrever. Hvordan disse strategiene settes ut i livet vil være den store testen fremover. Jakten på bedre målinger og mer enhetlige standarder gjør at stadig flere prøver å finne ut hvordan ulike bransjer kan endres til det bedre for både mennesker og klima. Det er derfor investorene må fortsette å minne om kursen og dytte selskapene i riktig retning, selv om de perfekte løsningene ennå ikke finnes.

Forvaltning av Svanefondene for 2022

I 2022 lanserte det Nordiske Miljømerket nye krav til svanemerkede fond. De nye kriteriene trer i kraft i mars 2023.

I skrivende stund slutfører vi vår søknad slik at våre svanemerkede fond, Mer Samfunnsansvar-fondene, opprettholder sin status i årene som kommer. Vi ønsker at fondene skal være relevante for samfunnsutviklingen. Derfor er de nye kriteriene viktige og nødvendige.

De viktigste endringene er at Svanen lener seg mot EU og deres handlingsplan for bærekraftig finans. I sentrum av handlingsplanen er EUs taksonomi, et system som definerer bærekraftige aktiviteter i de mest kritiske sektorene for klima og naturmangfold. I tillegg inkluderes utslippsreduksjonsmål i tråd med Paris-avtalen, fra Science Based Target Initiative (SBTI), som et nytt kriterium.

KLPs TILPASNING

Vi synes det er fornuftig med et eksternt bærekraftig rammeverk for å definere og operasjonalisere fondene våre. Det gir legitimitet å bruke de mest etablerte og objektive standardene for bærekraft. Alle KLPs Mer Samfunnsansvar-fond er bygget på samme lest, men med enkelte tilpasninger for de ulike fondsuniversene.

For EUs taksonomi søker vi en minimums-tilpasningsgrad på 20%. Det betyr at hvis vi investerer 1% av fondet i en elbilprodusent med 100% inntekter fra elbilsalg, så teller det 1% for fondets totale tilpasningsgrad. EUs taksonomi vil drive selskapene mot grønne aktiviteter. Over tid vil det f.eks. ikke være akseptert å produsere tradisjonelle fossile biler, både fordi det ikke vil forsvare seg økonomisk gjennom CO2-skattlegging eller kvotesystem, men også trolig på grunn av politiske reguleringer og generell sosial aksept.

For karbonreduksjonsmål i tråd med Paris-avtalen, søker vi et minimumsnivå på 25% av fondet. Selskaper på tvers av økonomien setter seg nå sektorbaserte dekarboniseringsmål. Det er disse selskapene vi ønsker å være investert i. Har du to konkur-

rerende selskap, der det ene har forpliktet seg til Paris-avtalen, kan man argumentere for at klimarisikoen til dette selskapet er lavere enn hos konkurrenten, pga såkalt omstillingsrisiko. Så mens taksonomien definerer om du er grønn eller ikke i nåbildet, er utslippsreduksjonsmålene fremoverskuende. Begge deler er essensielle hvis verden skal begrense global oppvarming.

AKSJEFOND

Året 2022 var utfordrende for bærekraftige aksjeinvesteringer. De ekskluderte sektorene fossil energi og våpen gjorde det sterkt, mens grønne aksjeindekser falt mer enn det brede markedet i første halvår. KLPs svanemerkede aksjefond startet på sommeren med oppvekting i grønne aksjer som beskrevet ovenfor. Dette var en gunstig timing av kjøpene. Generelt tapte aksjefondene på allokeringen ut av fossil energi, mens øvrig seleksjon av bærekraftige aksjer hadde lite relativt utslag på avkastningen, til tross for fall i de grønne indeksene.

KLP AksjeGlobal Mer Samfunnsansvar hadde en avkastning på -10,3%. Dette var 1,7% svakere enn referanseindeksen. Undervekt i fossil energi bidro med -1,5%. Av øvrige aksjer bidro undervekt i Netflix, Amazon og Meta positivt. Kursfall i elbilprodusentene Tesla og Rivian, og i hydrogrenselskapet Plug Power bidro negativt til avkastningen.

KLP AksjeFremvoksende Markeder Mer Samfunnsansvar hadde en avkastning på -10,4%. Dette var 0,3% bedre enn referanseindeksen. Undervekt i fossil energi bidro positivt med 0,7%, fordi russiske oljeaksjer ble nullet i mars 2022. Totalt bidro fondets undervekt i Russland med +2,0% målt mot referanseavkastningen. Største negative enkeltbidrag av øvrige aksjer var elbilprodusentene Xpeng, NIO og Li Auto.

KLP AksjeNorden Mer Samfunnsansvar hadde en avkastning på -15,5%. Dette var 2,6% svakere enn referanseindeksen,

hvorav undervekten i fossil energi bidro med -1,7%. Seleksjonseffekten mot indeks var for øvrig preget av undervekten i Swedish Match, som steg 60% grunnet oppkjøp. Fondets posisjoner i EQT og Aker Horizons bidro også negativt.

RENTEFOND

KLP Obligasjon Global Mer Samfunnsansvar hadde en avkastning i 2022 på -15,7%. Dette var 0,2% svakere enn referanseindeksen. Mer enn 95% av totalavkastningen ble drevet av økende renter globalt. Særlig de amerikanske statsrentene, som utgjør nær en tredjedel av markedet, steg mye. For det relative bidro fondets undervekt i Japan og Sveits med -0,15%. Den japanske sentralbanken jobbet helt frem til desember aktivt for å beholde en flat rentekurve, og også de sveitsiske rentene steg mindre enn resten av markedet. Kredittpåslagene økte også gjennom året og bidro med -3,7%, men dette ble i all hovedsak oppveiet for gjennom en positiv direkteavkastning (løpende rente) på +3,7%. Av andre relative bidrag var undervekten i russiske selskaper den største med +0,15%. I tillegg medførte fondets fokus på selskaper med en god ESG profil en marginalt bedre gjennomsnittlig kredittkvalitet relativt til sin referanseindeks, som i en periode med økende kredittpåslag bidro positivt.

KLP Obligasjon 1 år Mer Samfunnsansvar leverte en avkastning på 1,11%, noe som er 0,23% bedre enn referanseindeksen. 2022

var et utfordrende år for rentefond med både stigende renter og kredittpremier, men fondets relativt korte kreditt- og rentebinding var med på å begrense tapene. Meravkastningen kom i hovedsak fra kortere rentebinding enn referanseindeksen, mens kreditt over året som helhet leverte på linje med indeksen.

Gjennom året har forvalterne av fondet hatt mange samtaler med låntagere i obligasjonsmarkedet og de merket seg at ESG-fokuset sprer seg innad i norske bedrifter. Mens ESG-relaterte samtaler tidligere ofte foregikk kun med ansatte med et spesielt fokus på bærekraft, er det nå tegn til engasjement i alle deler av selskapene.

Bærekraftsrisiko og karbonintensitet i KLP-fondene

KLP er en aktiv eier som stiller krav til at virksomhetene fondene investerer i har en ansvarlig forretningsdrift. KLP-fondene ekskluderer selskaper fra investeringsuniverset i henhold til fondenes retningslinjer for ansvarlige investeringer.

Bærekraftsrisiko i fondene omhandler hendelser eller omstendigheter knyttet til miljø, sosiale forhold eller selskapsstyring (ESG-hendelser). Dette er forhold som kan skape en faktisk eller potensielt negativ påvirkning på verdien av investeringene. Samtidig kan god risikohåndtering og en proaktiv holdning til mer bærekraftige løsninger bidra til en positiv verdiutvikling. KLP hensyntar også langsiktig systemrisiko hvor selskapenes holdninger og praksis kan ha langsiktige konsekvenser, som styrker eller undergraver mulighetene for bærekraftig velferdsutvikling og verdiskapning. Dette er spesielt relevant på områder knyttet til åpenhet, menneskerettigheter, og påvirkning på klima og natur.

KLP bruker flere parametere for å måle, overvåke og rapportere bærekraftsrisiko. Da ulike bærekraftsindikatorer belyser bærekraftsrisiko på ulike måter, gir bruk av flere parametere et mer helhetlig bilde. KLP kjøper bærekraftsdata fra eksterne dataleverandører. Tilgang til pålitelige bærekraftsdata er fortsatt en utfordring, og svakheter i datagrunnlaget og dårlig dekning innenfor enkelte sektorer og geografiske områder gjør også at det er nødvendig å bruke flere indikatorer i målingene. De nye rapporteringskravene fra EU vil bidra til mer detaljert bærekraftsrapportering, noe som i sin tur vil styrke tilgangen på robuste data.

SVANEFONDENE – MER SAMFUNNSANSVAR

KLP har totalt 10 «Mer Samfunnsansvar»-fond. Dette er fond som er satt sammen spesielt for å fremme bærekraftige investeringer. Mer Samfunnsansvar-fondene har som mål å investere i selskaper som rangerer høyt på kriterier innen miljø, sosial ansvarlighet, eierstyring og selskapsledelse (ESG), og forvaltes basert på strengere bærekraftskriterier godkjent av Svanemerket. For å sette sammen Mer Samfunnsansvar-fondene tar forvalterne utgangspunkt i en markedsindeks og plukker de beste selskapene ut fra hvor godt de bidrar til bærekraftsmål, definert av EU (taksonomikriteriene), selskapenes forpliktende klimamål som meldt inn til Science Based Targets-initiativet (SBTi), bidrag til FN's bærekraftsmål, samt ESG-rangeringer.

EU-TAKSONOMIEN

Taksonomien er et klassifiseringssystem, som setter kriterier

for hvilke økonomiske aktiviteter som regnes som bærekraftige i henhold til definerte miljømål. Målsettingen til taksonomien er å dreie investeringer mot mer bærekraftige virksomheter og produksjonsformer. For at en økonomisk aktivitet skal bli klassifisert som bærekraftig, må aktiviteten bidra til minst ett av seks miljømål og ikke være til vesentlig skade for noen av de andre miljømålene. I tillegg må aktiviteten oppfylle minimumskrav for sosiale rettigheter. Taksonomien skal bidra til et felles rammeverk for å identifisere bærekraftige aktiviteter for investorer, og skal på denne måten motvirke grønnvasking. Oppfylging av taksonomikriteriene er en sentral parameter i KLPs oppbygging av svanefondene. Dette vil også være viktig for formell klassifisering av fondene.

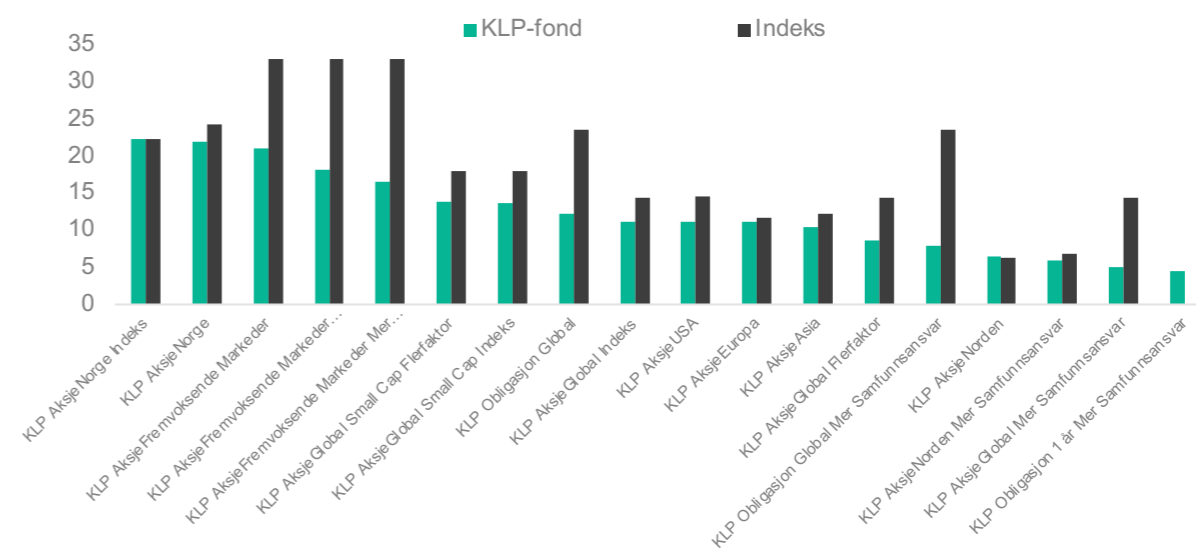
SCIENCE BASED TARGETS

Science Based Targets-initiativet (SBTi) er et samarbeid mellom FN's Global Compact, Carbon Disclosure Project (CDP), World Resources Institute (WRI) og World Wildlife Fund (WWF). SBTi gir et rammeverk som skal bidra til at selskaper setter klimamål og bidrar til utslippskutt som er i tråd med Paris-avtalen. Klimamålene må verifiseres av en ekspertgruppe knyttet til SBTi, som sikrer at målene følger vitenskapsbaserte utslippsbaner tilpasset forskjellige økonomiske sektorer. Selskap med godkjente SBTs kan inngå i svanefondene.

KLP-FONDENES KARBONINTENSITET OG ESG-RANGERING

Et fonds vektete gjennomsnittlige karbonintensitet (Weighted Average Carbon Intensity, WACI)¹ viser fondets eksponering mot investerte selskapers utslippsintensitet (utslipp av klimagasser relativt til inntekt). Figuren under viser karbonintensiteten (tCO₂e/mill NOK) for KLP-fondene².

KLP-fondene har vesentlig lavere utslipp enn indeksen de følger. Det skyldes blant annet at fondene utelukker alle investeringer i kull og oljesand. Effekten er størst i fremvoksende markeder og de globale porteføljene der det er flest selskaper med aktiviteter og inntekter fra kull og oljesand i indeksen. Mer Samfunnsansvar-fondene ekskluderer i tillegg olje- og gasselskaper og har derfor generelt lav utslippsintensitet i forhold til referanseindeksene.

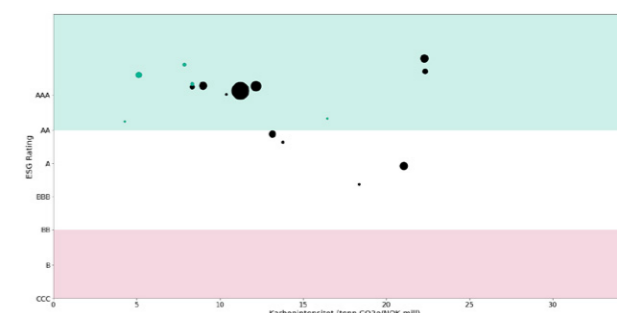
ESG-RANGERING

I fondsmarkedet tilbys det en rekke fond, hvor bærekraftsambisjoner er basert på såkalt ESG-rangering. KLP benytter dette som ett av flere kriterier for å sette sammen Mer Samfunnsansvar-fondene, men understreker at dette kommer i tillegg til andre kriterier nevnt over.

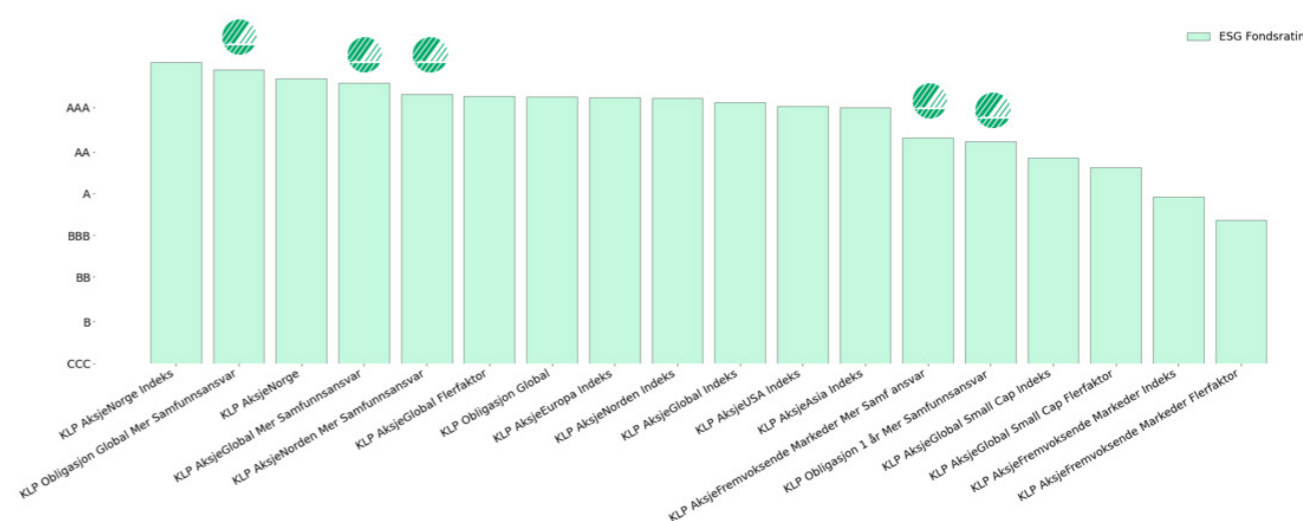
ESG-rangeringen som KLP benytter beregnes på fondsnivå etter MSCIs data og metodikk. Rangeringen gir et mål på de underliggende selskapenes eksponering mot bærekraftsrisiko og deres håndtering av miljø-, sosiale- og selskapsstyringsrisikoer.

Figuren nedenfor viser KLP-fondenes³ ESG-rangering pr. 31.12.22. Mer Samfunnsansvar-fondene er merket med Svanemerket.

Figuren under viser KLP-fondenes karbonintensitet og ESG-rangering. Mer Samfunnsansvar-fondene er markert med grønt, og har generelt høy ESG-rangering og lavere karbonintensitet enn de øvrige KLP-fondene⁴.

MSCI ESG Fondsrating

¹ Selskapsutslipp av drivhusgasser kan knyttes til eierandeler og lån på forskjellige vis. KLP følger her anbefalingene fra Task Force for Climate related Financial Disclosure (TCFD).
² Inkluderer ikke fond-i-fond-løsninger og valutasikrede fond, som i praksis replikerer utslippsintensiteten til viste fond. Fond hvor datadekningen er på mindre enn 75% er heller ikke tatt med.
³ Inkluderer ikke fond-i-fond-løsninger og valutasikrede fond, som i praksis replikerer ESG-rangeringen til viste fond. Fond hvor datadekningen er på mindre enn 75% er heller ikke tatt med.
⁴ Økonomisk aktivitet i fremvoksende markeder har generelt høyere karbonintensitet enn i modne markeder. Dette er reflektert i Aksje Fremvoksende Marked Mer Samfunnsansvar, som er fondet markert som den grønne prikken lengst til høyre i figuren.

Vi stemmer på generalforsamlinger

Vi bruker eierrettighetene og stemmer på generalforsamling for alle selskaper i alle fond.

Generalforsamlingen er en viktig arena for dialog mellom selskapsledelsen og aksjonærene. Som eier i flere tusen børsnoterte selskaper bruker KLP og KLP-fondene stemmeretten sin aktivt, både i Norge og i utlandet. Våre retningslinjer for stemmegivning er basert på internasjonale prinsipper for beste praksis innen eierstyring og selskapsledelse.

2022 Internasjonalt

Antall generalforsamlinger: : **8 902 (99 %)**

Antall saker: **92 896**

Andel saker hvor KLP stemmer med styret: **80 %**

2022 Norge

Antall generalforsamlinger: **115 (95 %)**

Antall saker: **1 626**

Andel saker hvor KLP stemmer med styret: **86%**

Fullstendig oversikt over hvordan KLP og KLP-fondene stemte i 2022 ligger tilgjengelige på KLP.no

TRENDER I NORGE OG INTERNASJONALT

Aktiv bruk av stemmerett forsetter å bli stadig viktigere. Gjennom de siste årene er det flere aksjonærer som har blitt mer opptatte av de ikke-finansielle sidene av selskapenes drift og bruker stemmeretten sin til å signalisere dette. I tillegg til økende støtte for aksjonærforslag knyttet til sosiale og miljømessige forhold, er det en økende tendens til å stemme mot valg av styremedlemmer, dersom selskapet mangler tilstrekkelig tilsyn og håndtering av ESG-risikoer, spesielt knyttet til klima. Viktigheten av ESG-temaer kommer til å fortsette fremover, og det er globalt forventet å se flere aksjonærforslag og enda bredere dekning av de forskjellige temaene innen ESG.

I Norge var 2022 det første året da selskapene la frem godgjørelsesrapportene for rådgivende avstemning. Dette kom som følge av nye krav for rapportering av lønn og godtgjørelse i allmennaksjeloven, som trådte i kraft i 2021. Det var en varierende grad av detaljer oppgitt i godtgjørelsesrapportene. Samlet sett tyder den generelle trenden på at mange styrer vurderer alle nøkkelindikatorer knyttet til variabel bonus som en helhet og anvender skjønnsmessige vurderinger når det endelige utfallet av variabel kompensasjonen blir definert. Sammenlignet med godtgjørelsesrapporter i andre nordiske selskaper og resten av

EU, er det fortsatt rom for forbedring. Dette gjelder spesielt for konkrete nøkkelindikatorer og hvordan de er vektet, samt mer åpenhet rundt størrelsen av skjønnsmessige vurderinger.

“Generalforsamlinger i børsnoterte selskaper er ikke bare en arena for å spise wienerbrød, men også en anledning for aksjonærer til å stille krav til bærekraftig verdiskapning.”

EKSEMPLER PÅ STEMMEGIVNING:

Microsoft Inc.: På Microsofts generalforsamling i desember 2022 ble det fremmet seks aksjonærforslag. KLP-fondene stemte for fem av dem og dermed også mot styrets anbefalinger. KLP-fondene stemte blant annet for krav til økt skattemelding i tråd med GRI-standarden, økt rapportering om utvikling av produkter til militæret, samt rapportering om hvordan staten bruker teknologiene utviklet av Microsoft.

Tesla Inc.: På Teslas generalforsamling i august 2022 ble det fremmet åtte aksjonærforslag. KLP-fondene stemte for alle og dermed også mot styrets anbefaling på samtlige punkter. KLP-fondene stemte blant annet for at Tesla skal rapportere på kjønns- og raseforskjeller, selskapets bruk av lobbyvirksomhet knyttet til klima og Parisavtalen, samt krav om rapportering på unngåelse av barnarbeid i batteriforsyningskjeden. I tillegg stemte KLP mot gjenvalg av styremedlemmer på grunn av for dårlig styre- og ledelsesovervåking av ESG-risikospøringer i selskapet.

Caterpillar Inc.: På Caterpillars generalforsamling i juni 2022 ble det fremmet fire aksjonærforslag. KLP-fondene stemte for alle og dermed mot styrets anbefaling på tre av fire forslag. KLP-fondene stemte blant annet for krav om rapportering av langsiktige klimagassmål i henhold til Paris-avtalen (forslaget ble også støttet av styret), krav om rapportering av risikoer knyttet til virksomhet i konfliktrammede områder, samt rapportering av lobbyvirksomhet. I tillegg, på grunn av manglende kjønnsbalanse i styret (under 40%), stemte KLP mot gjenvalg av styremedlemmer som er med i valgkomiteen.

Investeringer i Russland

Torsdag 24. februar ringte alarmklokkene verden over. Russland invaderte Ukraina og snudde opp ned på den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa. Med ett så verden helt annerledes ut. Hva gjør KLP i denne situasjonen, siden selskapet har et ansvar for mye norske pensjons- og sparepenger?

Det er mange måter å profitere på en krig, og mange strategiske tilnærminger for dem som utelukkende er opptatt av kortsiktige inntekter. Heldigvis har den etiske ryggmargsrefleksjonen dominert responsen fra vestlige investorer. Allerede på dagen for invasjonen begynte mange, også KLP, å vurdere sine investeringer i Russland. Risikoen for at våre investeringer kan medvirke til alvorlige krenkelser av folks rettigheter i krig og konfliktsituasjoner, er uakseptabel for oss. Ved invasjonen brøt Russland to viktige punkter i FN-pakten om lands rett til selvstyre: Suverenitetsnormen, og forbudet mot aggresjonskrig.

Den påfølgende søndagskvelden ga den norske regjeringen marsjordre til oljefondet om å selge seg ut av Russland, og satte dermed standarden for norske investorer.

En investering i et land, enten det er i børsnoterte selskaper eller andre investeringer, er en tillitserklæring. For å balansere forventet avkastning og risiko vil institusjonelle investorer normalt spre pengene i ulike selskaper i mange markeder. Selv om man følger aktivt med på utviklingen i land og selskaper, er alle investorer likevel helt avhengige av at grunnleggende

institusjoner, som rettsvesenet i landet fungerer, og at det følger etablerte normer og regler for internasjonal samhandel. Med invasjonen ble tilliten brutt og forutsetningen for investeringene i Russland ble undergravd.

NEDSALG OG SANKSJONER

KLP har helt siden 2014 forholdt seg til sanksjonsregimet knyttet til Russlands annektering av Krim og senere invasjon av Ukraina. KLP-fondene har i denne perioden fulgt en noe strengere linje enn den MSCI har benyttet for sine indekser, og var som følge av dette undervektet Russland da invasjonen startet. Ved utgangen av januar 2022 hadde fondet KLP Aksje-Fremvoksende Markeder Indeks, investert i overkant av NOK 400 millioner i Russland. Dette utgjorde ca. 2,5% av fondet, mens MSCIs EM-indeks hadde en vekt på rundt 3,3%.

Da invasjonen startet begynte KLP å selge seg ut av Russland i den grad det var mulig. Børsen i Moskva stengte og satte en effektiv stopper for et mulig nedsalg av de russiske aksjene som er listet der. Men muligheten for å selge de russiske aksjene som var listet i London var fortsatt åpen. KLP-fondene solgte seg ut av de aktuelle aksjene på London-børsen så raskt det lot seg gjøre, men det var krevende både å finne motparter som var villige til å gjennomføre det, og å selge aksjene i en periode med så store svingninger. Alle salgene i London ble gjennomført i løpet av 28. februar. Dagen etter stengte muligheten for salg også på børsen i London. KLP-fondene sitter fortsatt med aksjene som er notert i Moskva, fordi det har ikke vært mulig å gjennomføre transaksjoner der siden invasjonen startet.

ÅPENHETSLOVEN

Redegjørelse iht. åpenhetsloven for KLP Kapitalforvaltning AS

Åpenhetsloven som trådte i kraft 1 juli 2022 har som formål å fremme virksomhetens respekt for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold i forbindelse med produksjon av varer og levering av tjenester, og sikre allmennheten tilgang til informasjon om hvordan virksomheter håndterer negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold.

For KLP Kapitalforvaltning AS inngår rapporteringen som en del av KLP Konsern sin rapportering. Siste rapportering om hvordan KLP og datterselskapene jobber med åpenhetsloven finnes i årsrapport for 2022, i [bærekraftsregnskapet](#), samt i en konsernfelles [redegjørelse](#) tilgjengelig på våre nettsider.

KLP Kapitalforvaltning AS som investor er særlig utsatt for risiko for faktiske og mulige negative konsekvenser på grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold gjennom selskaper vi investerer i. Investorene anses ikke å ha ansvar for brudd som selskaper i porteføljen gjør seg skyldig i, men investorer har et ansvar for å gjøre en aktsomhetsvurdering i investeringsprosessen – og bruke de virkemidler de har til å påvirke.

Som ansvarlig investor sørger KLP Kapitalforvaltning AS for å ikke være investert i selskaper som gjør betydelig skade på sosiale forhold og vi overvåker alle våre investeringer for potensielle brudd på retningslinjene våre. Våre retningslinjer for sosiale forhold er basert på internasjonale standarder som OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter, FNs Global Compact prinsipper og FNs bærekraftsmål. Dette er forankret i de overordnede retningslinjene som gjelder for virksomheten, blant annet [Retningslinje for KLP-fondene som ansvarlig investor](#) og [KLP's eierforventinger](#). I tillegg er risiko knyttet til menneske- og arbeidstakerrettigheter omtalt i flere interne styringsdokumenter, blant annet kapitalforvaltningsstrategien og eierskapsstrategien. Rapport om ansvarlige investeringer i KLP-fondene beskriver nærmere vår oppdaterte eierskapsstrategi og arbeid med menneskerettigheter.

Vårt arbeid med aktsomhetsvurderinger kompletteres med vår rapportering i henhold til Offentliggjøringsforordningen for de viktigste negative konsekvenser (PAI indikatorene) som er tilgjengelige [her](#). Som en del av vårt arbeid med aktsomhetsvurderinger, fokuserer KLP Kapitalforvaltning AS på følgende PAI indikatorene innen sosiale forhold:

- Manglende overholdelse av FNs Global Compact-prinsipper og OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper
- Mangel på prosesser og mekanismer for å overvåke etterlevelsen med FNs Global Compact-prinsipper og OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper
- Mangel på prosesser og mekanismer for å overvåke etterlevelsen med FNs Global Compact-prinsipper og OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper
- Kjønnbalanse i styret
- Eksponering mot kontroversielle våpen (prosent)
- Virksomhet og leverandører knyttet til vesentlig risiko for tilfeller av tvangsarbeid eller annet påtvunget arbeid

I tillegg til allerede tilgjengelig informasjon i KLP's Årsrapport og redegjørelse for åpenhetsloven, kan alle som vil kreve å få informasjon om hvordan KLP Kapitalforvaltning AS håndterer faktiske og potensielle negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold.

Forespørsel om informasjon kan sendes skriftlig på følgende epostadresse: info@klp.no.

KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE

Besøksadresse:
Dronning Eufemias gate 10, Oslo.
Tlf: +47 23 08 09 30

KLP KAPITALFORVALTNING AS

Post boks 400 Sentrum 0103 Oslo, Norge

Spørsmål om rapporten eller KLPs arbeid
med ansvarlige investeringer kan sendes til
E-post: fond@klp.no

www.klp.no
Sentralbord: 55 54 85 00